

På livets vei

Pilegrimsmotivet – et nasjonalt utviklingsprosjekt

En utredning for Kirke- og kulturdepartementet
av Per Kvistad Uddu 1. januar – 31. desember 2008

Høringsuttalelse fra Hedmark fylkeskommune:

Hedmark fylkeskommune har studert utredningen ”På livets vei” av Per Kvistad Uddu. HFK slutter seg til utredningen med noen kommentarer. Fylkesrådet i Hedmark fylkeskommune har vedtatt følgende uttalelse med kommentarer:

Tiltak knyttet opp mot Hedmark spesielt:

Tiltak 2j: Nye pilegrimsleder

Hedmark fylkeskommune støtter utredningens forslag om nye leder gjennom fylket.

- Åmot knyttes til Østerdalsleden

Åmot kommune har i flere år jobbet for med opparbeidelse av led og ønsker en autorisasjon som pilegrimsled. Leden går fra Pilegrimsskjæret utenfor Rena sentrum og på vestsiden av Renaelva og Storsjøen. Det er ønsket fra både Åmot kommune, Rendalen kommune og Hedmark fylkeskommune å knytte leden sammen med Østerdalsleden på Åkre i Rendalen. Denne leden skal gå forbi Lia Gård og anses som veldig viktig for Lia Gård sin foreslåtte status som pilegrimsenter. Denne delen av pilegrimsleden er også viktig for forbindelsen mellom Domkirkeodden og Lia Gård som begge er foreslått som pilegrimsenter og for Eidskogleden videre sørover fra Elverum.

- Leden fra Elverum utvikles sørover mot Eidskog

Fra Sverige kom mange pilegrimer på vandring mot Nidaros over riksgrensa ved Eidskog. Det er av flere ønske om å opparbeide en pilegrimsled fra Eidskog til Vinger for deretter å følge Glomma nordover til den møter Østerdalsleden i Åmot (se Åmot knyttes til Østerdalsleden). Parallelt med Glomma nordover går også Finnskogleden. Det kan være et alternativ å oppgradere den leden til en pilegrimsled. De involverte kommunene ønsker selv å utvikle pilegrimsled gjennom distriktet. De har i fellesskap med kirka opprettet en egen arbeidsgruppe for pilegrimsleden.

- Elverum utvikles vestover mot Løten og Hamar

I dag går to leder gjennom Hedmark fylke. Med Eidskogleden får vi tre. Domkirkeodden har vært et viktig pilegrimsted i Innlandsregionen. Det er derfor viktig for oss å knytte disse ledene opp mot hverandre. Denne foreslåtte leden mellom Elverum og Hamar binder alle pilegrimsveiene i Hedmark sammen. I tillegg gir den en forbindelse mellom Domkirkeodden og Lia Gård i Rendalen som begge er foreslått som pilegrimsenter. St. Michaelkirken ved

Rokoberget i Løten er også et viktig kulturminne for pilegrimer i vår region. Vi er derfor veldig glade for at disse kirkeruinene nå kan få pilegrimer på besøk. Alle berørte kommuner er positive til denne leden og har sammen med kirka startet et samarbeid med mål om opparbeidelse og autorisasjon av pilegrimsleden.

- Østerdalsleden og Gudbrandsdalsleden knyttes sammen

Hedmark fylkeskommune er positive til dette. I punktet over blir ledene knyttet sammen via Hamar – Elverum. Det kan likevel være ønskelig med forbindelsesleder også lenger nord. Hedmark fylkeskommune har per dags dato ikke klare meninger om hvilken trasé som bør velges. Det bør imidlertid startes en prosess med mål om å opprette en forbindelse. I Stor-Elvdal finnes det spor av pilegrimer i forbindelse med Koppangøyene. HFK er derfor veldig positive til en mulighet med pilegrimsled forbi disse historiske øyene.

Tiltak 2k: Pilegrimsbåter

- Skibladner som pilegrimsbåt på Mjøsa

Mjøsa som ferdselsåre i Innlandet har vært meget viktig. En pilegrimsbåt på Mjøsa gir bl.a. pilegrimer muligheten til å vandre fra Granavollen til Domkirkeodden. Derfra vil de utav foreslåtte tiltak kunne velge rute videre mellom Gudbrandsdalen og Østerdalen. Mange pilegrimer som skulle gå Gudbrandsdalen sparte også mye tid og krefter ved å ta båt fra Minnesund til Domkirkeodden og videre nordover til Lillehammer. Det foreligger mye dokumentasjon på at pilegrimer brukte båt på Mjøsa. Skibladner er en historisk båt og den eneste som går i rute langs Mjøsa. Hedmark fylkeskommune støtter derfor forslaget om å autorisere Skibladner som pilegrimsbåt.

Tiltak 3e: Pilegrimsprest

Her foreslås det en 50 % stilling som pilegrimsprest i Rendalen. Dette støttes av HFK. I Hedmark anses Domkirkeodden som det store pilegrimsstedet. Tidligere er Domkirkeodden beskrevet som kirkens og pilegrimenes viktigste sted etter Nidaros. HFK er positiv til alle forslagene til pilegrimsprest og stiller seg uforstående til at dette ikke er foreslått i Hamar. HFK ser på dette som en forglemmelse i Uddu-utredningen og forventer at en pilegrimsprest også kommer til Hamar. Denne presten bør ha et tett samarbeid med Stiftelsen Domkirkeodden og Biskopen i Hamar. Antakelig er dette uteglemt siden det allerede er en pilegrimsprest hos biskopen i Hamar. Her må det imidlertid presiseres at denne pilegrimspresten jobber for biskopen og har et ansvar for hele Hedmark og Oppland og ikke noe spesielt i Hamar-regionen

Tiltak 5e: To pilegrimssenter, Hamar og Lia Gård

Domkirkeodden, Hamar

Hedmark fylkeskommune er av den mening at både Stiftelsen Domkirkeodden og Lia Gård bør bli egne pilegrimssenter. Domkirkeodden i Hamar er Innlandets viktigste pilegrimssted. Her var kanskje kirkens viktigste sted foruten Nidaros i middelalderen. Domkirken i Hamar var før reformasjonen hovedsete for Hedmark, Oppland samt store deler av Vestfold og Buskerud. Det er derfor naturlig at Domkirkeodden blir et pilegrimssenter. Stiftelsen Domkirkeodden, kirken i Hamar og omliggende kommuner har startet ei arbeidsgruppe for pilegrimsarbeid i Hamar-regionen. Utvikling av pilegrimssenter på Domkirkeodden blir viktig for denne arbeidsgruppa. Domkirkeodden er også et naturlig regionalt pilegrimsmål.

Lia Gård, Rendalen

Lia Gård har i mange år jobbet med pilegrimer. De er et naturlig møtested og et anerkjent retreat-senter. *"I middelalderen var Liagården et kryssningspunkt mellom den lokale*

Kjerkjevegen og pilegrimsleden mot Nidaros. Lia Gårds nyere historie starter i 1976. Etter å ha blitt fraflyttet på midten av 1950-tallet ble gården igjen fast bebodd. 3 år senere samlet en liten gruppe seg til den første familieratretaten. Lia Gård var blitt en retreatgård, et sted for nye møter. De bufaste – og de på vandring”. –Kilde Lia Gårds informasjonsbrosjyre.

Andre pilegrimssenter:

Hedmark fylkeskommune ønsker samarbeid med lokale steder som kan autoriseres som lokale pilegrimssenter. Dette kan for eksempel være informasjonssentret på Riksgrensa mellom Eidskog og Eda.

Andre tiltak:

Tiltak 1: Medlemsorganisasjon

HFK er positive til at Pilegrimsforeningen St. Olav opprettes. Imidlertid ønsker HFK at det vurderes muligheten av lokale pilegrimsforeninger, eventuelt lokalforeninger av Pilegrimsforeningen St. Olav. I Hedmark kan man for eksempel tenke seg en egen pilegrimforening med base i pilegrimssentrene på Domkirkeodden og Lia Gård.

Tiltak 2a: Tilskuddsordninger

HFK mener det er viktig med god infrastruktur. HFK støtter derfor opprettelsen av et nasjonalt fond eller lignende for å støtte infrastrukturen langs leden. I Østerdalen er det lang tradisjon for både ljørkoier og gapahuker. På flere steder langs leden kan det derfor være aktuelt å opprette små pilegrimstun med bål plass og en blanding av ljørkoier og gapahuker. Dette er blant annet aktuelt på strekningen mellom Presteskjæret i Åmot og Lia Gård i Rendalen. I Hedmark fylke er det veldig mange kilometer med pilegrimsled. Noen steder er det langt mellom overnattingsmulighetene. Det er derfor ønskelig med et pilegrimsfond som kan hjelpe lokale bønder/næringer med å tilrettelegge for pilegrimsherberg med enkel overnatting. Her bør også Innovasjon Norge være en aktuell samarbeidspartner.

Tiltak 2b: Pilegrimsherberg

Ved Domkirkeodden jobbes det konkret med utviklingen av et pilegrimsherberg i tillegg til ordinære overnattingsmuligheter i museets nærområde. HFK ønsker også ved hjelp av lokale initiativ og samarbeid å utvikle pilegrimsherberg langs pilegrimsleden. Det ligger imidlertid begrenset inntektsmuligheter og investeringsvilje i slike herberg. Det er derfor avgjørende med tilskuddsmidler fra for eksempel et pilegrimsfond, Innovasjon Norge eller andre.

Tiltak 2g: Byskilt

I utredningen foreslås det å utvikle byskilt for Trondheim by. Dette kan også være interessant for lokal tilpasning for flere andre byer som leden går gjennom. Det gjelder i høyeste grad for Hamar, men kan også være aktuelt i noen andre byer som for eksempel Elverum.

Tiltak 2h: Merkestein

Kleberstein fra Kvikne er brukt i fasaden på Nidaros. Det er derfor naturlig at HFK ønsker en utbredt bruk av dette steinmaterialet.

Tiltak 2j: Nye pilegrimsleder

HFK er meget positive til å knytte ledene til et nasjonalt og internasjonalt pilegrimsnettverk. Alle regionale pilegrimssenter bør derfor ha skilting som viser avstand til internasjonale pilegrimsmål som Santiago, Roma og Jerusalem. Det bør også jobbes for at disse pilegrimsmålene har skilting og informasjon (salg av pass) mot Nidaros.

Tiltak 4: Nasjonalt pilegrimssenter

Det nasjonale pilegrimssentret bør bruke navnet Nidaros, og ikke Trondheim. Trondheim anses som et lokalt stedsnavn og bør ikke brukes som navn på et nasjonalt senter. Enten bør betegnelsen Nidaros brukes eller Norsk pilegrimssenter.

Tiltak 6c: Pilegrimspass

Det bør gis muligheten for utarbeidelse av lokale/regionale pilegrimspass. Dette bør forvaltes av de regionale pilegrimssentrene etter retningslinjer fra det nasjonale pilegrimssentret.

Tiltak 7: Åpne kirker

Alle åpne kirker langs leden bør ha sitt eget stempel som kan settes i pilegrimspass.

Tiltak 8a: Nasjonalt pilegrimsutvalg.

Her bør både det nasjonale pilegrimssentret og en representant fra de regionale pilegrimssentrene være med.

Tiltak 8b: Kommunale pilegrimsutvalg

HFK anser det som vanskelig å opprette egne pilegrimsutvalg i alle kommunene. Det bør derfor være mulig med interkommunale pilegrimsutvalg. Mange kommuner, spesielt i Østerdalen er små når det gjelder innbyggertall og økonomi. Et interkommunalt utvalg kan derfor være av interesse. HFK ser også fordelene av et fylkesutvalg. Dette bør bestå av representanter fra de forskjellige ledene, kirka, regionale senter og fylkeskommunen. I tillegg kan noen fylker ønske representanter fra Den norske Turistforeningen el.

Tiltak 9b: Festivaler

HFK anser det som interessant med egen tilskuddsordning for festivaler. I tillegg kan det opprettes egne nettverk for festivalarrangører. I Hedmark har vi Olsokspel i Tyllidalen og en stor Middelalderfestival på Domkirkeodden. Dette sammen med Musikk i Hedmarks egen gruppe "Peregrinos" bør komme inn i pilegrimsarbeidet.

Tiltak 11b: Kart med ledene inntegnet

Skal pilegrimsleden bli brukt må den være lett tilgjengelig. Med dette så mener HFK at moderne teknologi bør benyttes. I tillegg til papirbaserte kart bør moderne system som GPS/bilnavigering tas i bruk. Bl.a. kan personer som kjører bil få opplyst på bilnavigeringen når de kommer til en del av pilegrimsleden. GPS har også kartsystem og hele leden burde derfor kunne lastes ned til GPS-brukere. Dette gir økt sikkerhet for vandrere.

Tiltak 13: Pilegrimsvandringer, særskilte opplegg

Det er naturlig at pilegrimsleden inngår som en del av den kulturelle skolesekken og konfirmantundervisning. HFK har derfor ikke noen kommentarer til dette. HFK er et FYSAK fylke som satser sterkt på fysisk aktivitet og folkehelse. HFK ønsker også å holde et fokus på dette i forbindelse med pilegrimsleden. I denne forbindelsen er HFK også opptatt av universell utforming. Dette er ikke alltid forenelig med pilegrimsleden, men HFK ønsker spesiell skilting/informasjon om hvor leden er tilrettelagt for funksjonshemmede.

Generelle betraktninger fra Hedmark:

HFK synes utredningen inneholder mange fine tiltak. HFK synes imidlertid at utredningen dreier seg for mye om vandrere til Nidaros og litt for lite om de som kommer forbi leden med for eksempel bil. Det er en kjensgjerning at mange av de som går pilegrimsvandring til Nidaros går de siste 100 kilometerne. Det betyr at mange kjører forbi Hedmark. For HFK er det viktig at flest mulig stopper og besøker pilegrimssentret på Domkirkeodden. Der kan de også få mer informasjon om ledene videre mot Nidaros. HFK synes også at utredningen har liten vekt på lokale pilegrimer. Ikke alle går helt til Nidaros. Lokale og korte vandring har også en egenverdi.

HFK ønsker å utvide Olavsbrevet. Nå får man dette ved å vandre de siste 100 km til Nidaros. HFK mener det kan være like betydningsfullt å vandre 100 km andre steder på leden. Eksempel på dette kan være mellom Lia Gård og Domkirkeodden, eller Domkirkeodden og Granavollen. HFK ønsker mer fokus på lokale vandring og at de også skal kunne oppnå et Olavsbrev. Kanskje kan de få et brev med annen utforming og navn. HFK kan også tenke seg brev/pass for kortere vandring og pilegrimer som oppsøker pilegrimsmål, men som ikke vandrer. Alle som besøker pilegrimssteder bør kunne bli verdsatt for besøket. Dette kan også inspirere til fremtidig vandring. HFK ønsker utarbeidelse av flere typer pilegrimspass/-brev, og mener dette kan gjøres uten å svekke statusen for de som går de siste 100 km til Nidaros. Her er det utfordringer for både grafikere og markedsførere.

HFK mener at for ruteplanlegging av fremtidige pilegrimsleder er vandrernes mål viktigere enn hvor traseen til enhver tid går. Veiruter forandres over tid. Framtidige pilegrimsleder bør ha historiske forankrede punkter, mens veien mellom bør være fleksibel i henhold til historiske ruter. Dette kan gjøre det enklere å opparbeide/vedlikeholde ledene samtidig som ledene kan få mer spennende kulturhistoriske og naturmessige strekninger. HFK er av den mening at pilegrimene brukte datiden veitraseer og kommunikasjonsmidler. Det er derfor naturlig at nåtidens pilegrimer bruker nåtidens veier og kommunikasjonsmåter. HFK mener derfor at fokuset skal være på pilegrimssteder langs veien.

Oppsummering:

- Helhetlig pilegrimsled for vandrere med merking og fasiliteter er viktig
- Moderne pilegrimer er også et satsingsområde ("Bilgrimer")
- Lokale vandring med egne pilegrimspass/-brev/-bevis
- Pilegrimssteder langs leden bør autoriserer og være reisemål for andre enn bare vandrere. Her kan det også brukes pilegrimspass/-brev/-bevis.
- Pilegrimsmotivet kan settes i sammenheng med folkehelse og fysisk aktivitet.
- Eldre og funksjonshemmede bør også kunne være pilegrimer.